

การสร้างกระบวนการทำบุญตามหลักพระพุทธศาสนาในสังคมไทย*

THE METHODOLOGY OF BUDDHIST MERIT MAKING IN THAI SOCIETY

อรศิริ คำวันสา, พระเทพวัชรจารย์ (เทียบ สิริธำโณ), วุฒินันท์ กันทะเตียน

Onsiri Khamwansa, Phra Thep Watcharajarn (Thiab Siriđāño), Wutthinant Kantatian

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Corresponding Author E-mail: ting-nong-noy@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1. เพื่อศึกษาการทำบุญตามหลักพระพุทธศาสนาเถรวาท 2. เพื่อศึกษาวัฒนธรรมชาวพุทธกับการทำบุญในสังคมไทย และ 3. เพื่อสร้างกระบวนการทำบุญตามหลักพระพุทธศาสนาสำหรับสังคมไทย การวิจัยนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพโดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 5 ท่านเลือกแบบเจาะจงจากผู้เชี่ยวชาญ โดยใช้เครื่องมือในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์

ผลการวิจัยพบว่า 1) การทำบุญตามหลักพระพุทธศาสนาเถรวาท ชาวพุทธตั้งต้นจากศรัทธาในพระพุทธเจ้า แล้วทำบุญกับพระองค์ จากนั้นพระพุทธเจ้าจึงสั่งสอนธรรมะให้เกิดปัญญาเป็นลำดับต่อมา ศรัทธาควรมากับปัญญา 2) วัฒนธรรมชาวพุทธกับการทำบุญในสังคมไทย มีความหลากหลายตามยุคสมัย แต่พบว่า การทำบุญส่วนใหญ่นั้นไม่เป็นไปตามหลักของทางพระพุทธศาสนา ที่เกิดจากความไม่เข้าใจในเรื่องการทำบุญ หลักการ ความหมาย ผลของการทำบุญ และก่อให้เกิดความเดือดร้อนต่อตนเอง และสังคม 3) กระบวนการทำบุญตามหลักพระพุทธศาสนาสำหรับสังคมไทย คือการสร้างความเข้าใจในการทำบุญที่ถูกต้องตามหลักพระพุทธศาสนา ประกอบด้วย ด้านแนวคิด (ก่อนการทำบุญ) ด้านการปฏิบัติ (การทำบุญ) และด้านผลลัพธ์ (ผลการทำบุญ) เมื่อทำบุญไปแล้วย่อมได้รับอานิสงส์ของบุญ ซึ่งมีความแตกต่างกันออกไป มีทั้งความรู้สึกเป็นสุขทันทีที่ได้ทำบุญ อานิสงส์ที่เป็นที่พึงในโลกรนี้ และโลกหน้า

คำสำคัญ: การทำบุญ; พระพุทธศาสนา; สังคมไทย

Abstract

Objectives of this research article were 1. To study merit making in line with Theravada Buddhism, 2. To study Buddhist culture and merit making in Thai society and 3. To build making merit process in line with Theravada Buddhism in Thai society. The methodology of this research was qualitative research that data were collected by document research and in-depth Interviewing 5 key informants, purposefully selected, with in-depth-interview script.

The research findings were that: 1. Starting with Buddhists have faith in Buddha and then make merit with the Buddha. After that Buddha taught them to have wisdom, faith and come with wisdom, 2. Merit making in Thai culture come in many forms according to the periods of time and is found that the merit making is not conformed with the Theravada Buddhism, due to not understanding the right way of merit making, principles, results of merit making causing suffers to oneself and society, 3. Merit making process according to Buddhism in Thai society is to understand the right principles, consisting of the concept,(before merit making), practice (merit making) and the results of merit making(results of merit making). After the merit has been made, the doers receive the different results of merit making, including immediate happiness from merit making and the results of having refuges in this world and next life

Keywords: Making Merit; Buddhism; Thai society

บทนำ

พระพุทธศาสนาเป็นสถาบันทางสังคมที่มีอิทธิพลเป็นอย่างมากต่อชีวิตจิตใจของคนไทยส่วนใหญ่ เพราะเป็นสถาบันที่จะขัดเกลาจิตใจของคนให้มีความสะอาดบริสุทธิ์ ทำให้คนมีคุณธรรมจริยธรรมอันพึงปรารถนาของคนทุกสังคม (สมศักดิ์ ชุมสาย, 2538) การธำรงพระพุทธศาสนาให้อยู่คู่ชาติไทยจึงเป็นความจำเป็นอย่างยิ่ง เพราะพระพุทธศาสนาเป็นฐานการของศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม พระพุทธศาสนาจะยั่งยืนคู่ชาติไทยได้นานเพียงใดก็ขึ้นอยู่กับความเชื่อ และความศรัทธาของพุทธศาสนิกชนที่ยังมีความเชื่อความศรัทธา ความเชื่อเรื่องกรรมหรือเรื่องบุญ-บาป ในสังคมไทยถือว่าเป็นรากฐานที่ยังสืบทอดอยู่ในจิตใจของพุทธศาสนิกชนแทบทุกคน เพราะพระพุทธศาสนาสอนให้คนเราเชื่อในกฎแห่งกรรมดังที่ปรากฏในพระไตรปิฎกว่า “กัมมุนา วัตตะติ โลโก” แปลความว่า สัตว์โลกย่อมเป็นไปตามกรรม (ม.ม. 13/64; ขุ.สุ. 25/457) ชาวพุทธบางส่วนมีความลังเลสงสัยไม่เชื่อเรื่องบุญ-บาป เพิ่มมากขึ้น (เสฐียรพงษ์ วรรณปก, 2544) ความเชื่อเป็นสิ่งสำคัญส่วนหนึ่งของศาสนา ถ้าขาดความเชื่อเสียอย่างเดียว

ศาสนา ก็ไม่มีความก้าวหน้า (เสถียร โกเศศ, 2515) “บุคคลที่ขาดความศรัทธาเสียแล้วศาสนาที่ตนอ้างว่านับถือก็ไม่มีประโยชน์ไม่เป็นที่พึ่งแก่บุคคลนั้นได้จริง” (สุชีพ ปุญญานุภาพ, 2516)

ในสังคมไทยปัจจุบันรูปแบบในการทำบุญของชาวพุทธนั้นมีอยู่หลายรูปแบบ และมีช่องทางในการทำบุญมากขึ้นเพื่อให้เป็นไปตามยุคสมัย และอำนวยความสะดวกดำรงชีวิตของคนในสังคม เพราะขึ้นชื่อว่าบุญ ย่อมเป็นที่ปรารถนาของคนทั้งหลาย ทั้งอยากทำบุญ และอยากได้บุญ ความหมายของคำว่า “บุญ” (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2547) คือ เครื่องชำระ สันดาน, ความดี, กรรมดี, ความประพฤติดีชอบทางกายวาจาและใจ, กุศลกรรม, ความสุข, กุศลธรรมขึ้นชื่อว่า เป็นชาวพุทธย่อมคุ้นเคยกับการทำบุญเป็นอย่างดี เพราะพระพุทธศาสนาอยู่ควบคู่กับคนไทย อยู่ในวิถีชีวิตของคนไทย รวมถึงมีอิทธิพลต่อประเพณีวัฒนธรรมต่าง ๆ ด้วย ในการทำบุญของแต่ละคนนั้น ก็มีแนวคิด และวิธีที่ต่างกันไป บางคนคิดว่าการทำบุญ คือการตักบาตร ถวายปัจจัย ถวายสังฆทาน หรือทำบุญที่เกี่ยวกับพระสงฆ์และวัดเท่านั้น ซึ่งคำสอนในพระพุทธศาสนามีวิธีการอื่นอีก ที่สามารถปฏิบัติให้เป็นบุญได้พระพุทธเจ้าตรัสประมวลหลักการ ทำบุญที่พึงศึกษาไว้เรียกว่า บุญกิริยาวัตถุ (อง.อภฺรฺก.อ. 3/36/256-257) มาจากบุญกิริยา+วัตถุ แยกอธิบายความหมายได้ดังนี้ (1) บุญกิริยา หมายถึงการตั้งใจบำเพ็ญบุญ (2) วัตถุ หมายถึงที่ตั้ง หรือเหตุให้เกิดอานิสงส์ต่าง ๆ ดังนั้น บุญกิริยาวัตถุ จึงหมายถึงการบำเพ็ญบุญอันเป็นที่ตั้ง หรือเป็นเหตุให้เกิดอานิสงส์ หรือสิ่งที่เป็นที่ตั้งแห่งการทำบุญ มีทั้งบุญกิริยาวัตถุ 3 และ บุญกิริยาวัตถุ 10 (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2547)

กรณีที่ยกมาดังกล่าวเป็นวิกฤติที่เกิดขึ้นจริงในสังคมไทย จากความเชื่อในการทำบุญที่ผิดแปลกออกไป หากพุทธศาสนิกชนมีความเข้าใจในเรื่องของการทำบุญอย่างแท้จริง การทำบุญนั้นย่อมได้บุญบริสุทธิ์สมบูรณ์ เกิดประโยชน์อย่างยิ่ง และเป็นการสืบทอดพระพุทธศาสนาให้อยู่คู่กับวัฒนธรรมประเพณีของไทยต่อไป ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาเรื่องกระบวนการในการทำบุญของชาวพุทธในสังคมไทยว่าเป็นอย่างไร มีความเข้าใจในการทำบุญมากน้อยเพียงใด และแต่ละกระบวนการของการทำบุญนั้นส่งผลต่อชาวพุทธอย่างไร เพื่อสร้างความเข้าใจที่ดีที่ถูกต้องในการทำบุญ ได้ทราบถึงแนวโน้มของกระบวนการการทำบุญในอนาคตด้วย

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาการทำบุญตามหลักพระพุทธศาสนาเถรวาท
2. เพื่อศึกษาวัฒนธรรมชาวพุทธกับการทำบุญในสังคมไทย
3. เพื่อสร้างกระบวนการทำบุญตามหลักพระพุทธศาสนาสำหรับสังคมไทย

วิธีดำเนินการวิจัย

1) รูปแบบการวิจัย การศึกษาวิจัยเป็นการศึกษาโดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ที่มุ่งสร้างกระบวนการทำบุญตามหลักพระพุทธศาสนาสำหรับสังคมไทย โดยการสัมภาษณ์ จาก นักวิชาการทางพระพุทธศาสนา เพื่อให้ได้ข้อมูลด้านแนวคิด ทฤษฎี วิธีปฏิบัติในเชิงวิชาการ

2) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ผู้วิจัยได้เลือกนักวิชาการที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญทางด้าน พระพุทธศาสนา จำนวน 5 รูปหรือคน ผู้เชี่ยวชาญทางด้านพระไตรปิฎก ผู้เชี่ยวชาญทางด้าน พระพุทธศาสนากับสังคมปัจจุบัน และผู้เชี่ยวชาญทางด้านพระพุทธศาสนากับประวัติศาสตร์ของ สังคมไทย

3) การรวบรวมข้อมูล การศึกษาข้อมูลเอกสาร ได้แก่ คัมภีร์พระไตรปิฎก ภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 2500 ศึกษาข้อมูลจาก อรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา ปกรณ์วิเสส รวมถึงตำราและเอกสารงานวิจัย ทั้งภาษาไทยและ ภาษาอังกฤษเพื่อเป็นการอธิบายขยายความเนื้อหาเพิ่มเติม และศึกษาข้อมูลภาคสนาม จาก นักวิชาการทางพระพุทธศาสนา แนวคิด ทฤษฎี เกี่ยวกับการทำบุญตามหลักพระพุทธศาสนา ด้วยการสัมภาษณ์ตามประเด็นที่ผู้วิจัยได้กำหนดไว้ ด้วยการบันทึกเทป และจดบันทึกประเด็นที่ สำคัญเพิ่มเติม

4) การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้ตรวจสอบข้อมูลที่ได้จากการศึกษา ข้อมูลทางทฤษฎี ข้อมูลจากภาคสนาม และข้อมูลจากการสัมภาษณ์นักวิชาการทางพระพุทธศาสนา นำไปสู่การ วิเคราะห์เพื่อสร้างกระบวนการทำบุญ นำข้อมูลจากการสัมภาษณ์มาวิเคราะห์ด้วยการถอดเทป บันทึกการสัมภาษณ์อย่างละเอียด สรุปข้อมูลเพื่อให้ตอบกับประเด็นคำถามหลักและตรงตาม วัตถุประสงค์ สรุปและนำเสนอผลการศึกษาที่ได้จากการศึกษาในเชิงเอกสารและภาคสนาม เพื่อ ข้อมสรุปในประเด็นที่เกี่ยวกับหลักการทำบุญตามหลักพระพุทธศาสนาเถรวาท วัฒนธรรมการ ทำบุญของชาวพุทธในสังคมไทย สร้างกระบวนการทำบุญตามหลักพระพุทธศาสนาสำหรับ สังคมไทย

ผลการวิจัย

1. การทำบุญตามหลักพระพุทธศาสนาเถรวาท การทำบุญของชาวพุทธในสังคมไทยแต่ ละคนปรารถนาผลแตกต่างกันไป บางคนปรารถนาให้มีความสุขบ้าง มีทรัพย์สินสมบัติบ้าง ได้โชค ลาภบ้าง สะท้อนให้เห็นว่าการทำบุญก็ย่อมปรารถนาผลของบุญด้วย โดยมากบุญจะให้ผลทางใจ ในเบื้องต้น เป็นความสุขความสบายใจ ซึ่งความสุขความสบายใจถือเป็นผลบุญนั่นเองบุญในทาง พระพุทธศาสนาที่เป็นที่พึงในโลกนี้ ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสว่า หากบุคคลทำบุญ ก็ควรทำบุญนั้น บ่อย ๆ ควรทำความพอใจในบุญนั้น เพราะการสั่งสมบุญนำสุขมาให้ (ขุ.ธ. (ไทย) 25/118/68) ชี้ให้เห็นว่าการทำบุญนั้นเราสัมผัสได้ถึงความสุขที่เป็นปัจจุบัน บุญส่งผลได้ในหลายทาง เช่น ส่งผลให้เรามีทรัพย์สินสมบัติ เพราะในอดีตชาติเคยทำบุญให้ทานไว้มาก จึงส่งผลให้เกิดมาในชาตินี้

มีทรัพย์สินสมบัติมาก บุญจากการที่ไม่เบียดเบียนสัตว์ ส่งผลให้เรามีร่างกายที่สมบูรณ์ บุญจากการถือศีล ส่งผลให้มีรูปทรัพย์ที่สวยงาม

พระพุทธศาสนาที่เป็นที่พึ่งในโลกหน้า พระพุทธเจ้าตรัสว่า บุญเป็นที่พึ่งของสัตว์ทั้งหลายในโลกหน้า คือ เป็นที่อาศัยพักพิง เป็นที่พึ่ง บุญคอยช่วยเหลือ อุปถัมภ์ ส่งเสริมสนับสนุนให้กับมนุษย์ทั้งหลายที่จะไปเกิดในโลกหน้า หรือในภพ ภูมิต่อไปในสุคติภูมิ คือ มนุษย์โลก เทวโลก พรหมโลก (ส.ส.(ไทย) 15/32/28; ส.ส.(ไทย) 15/43/59) ตราบใดที่เราเชื่อว่ามนุษย์ยังต้องเวียนว่ายตายเกิด ในการทำบุญก็ย่อมหวังผลของบุญในโลกหน้าด้วยเช่นกัน หวังให้บุญที่ทำส่งผลให้ได้เกิดเป็นมนุษย์ ได้เกิดในที่ที่ดี มีชีวิตที่ไม่ลำบาก หรือเกิดเป็นเทวดาบนสวรรค์ การสั่งสมบุญซึ่งบุญเป็นการพอกพูนความสุข พอกพูนบุญขึ้นในชีวิต เมื่อบุญมากขึ้นเท่าไร ความสุขอันเกิดจากบุญก็จะมากขึ้นตามไปด้วย สะท้อนให้เห็นความคิดที่อยู่เบื้องหลังในการทำบุญว่า ในการทำบุญของชาวพุทธนั้นหวังผลบุญอย่างไร ผลบุญที่เป็นที่พึ่งในโลกนี้ เช่น ความสุขใจ ซึ่งเป็นผลที่เกิดขึ้นได้ทันทีและชัดเจนต่อผู้กระทำ ผลบุญที่เป็นที่พึ่งในโลกหน้า คือ บุญที่ติดตัวผู้กระทำไปตลอดทุกชาติภพ เชื่อมโยงกับเรื่องของบุญ-บาป กฎแห่งกรรม และนรกสวรรค์ด้วย ทำบุญอย่างไรก็จะส่งผลให้อย่างนั้น ชาตินี้ไม่เบียดเบียนสัตว์ ผลบุญที่ส่งต่อไปถึงชาติหน้าคือ เกิดในภพภูมิที่ดี เป็นคนที่มีสุขภาพแข็งแรง อายุยืน

พระพุทธศาสนามีวิธีการทำบุญที่หลากหลาย การทำบุญไม่ว่าวิธีใด สิ่งที่จะสะท้อนว่า จะได้รับบุญจริงหรือไม่ ทำบุญได้ถูกวิธีหรือ เริ่มต้นต้องตั้งเจตนาในการทำบุญ เมื่อมีเจตนาที่ดีแล้ว นำไปสู่การวิเคราะห้เรื่ององค์ประกอบในการทำบุญ เมื่อเจตนาดี องค์ประกอบในการทำบุญนั้นดี ผลลัพธ์ย่อมออกมาดี นั่นคืออานิสงส์ที่ดีจากการทำบุญ หลักในการพิจารณาธรรมะที่กล่าวมานี้ ทั้งเจตนา องค์ประกอบ และอานิสงส์ที่ดี คือต้องมีศรัทธาควบคู่กับปัญญาด้วย จึงจะทำให้การทำบุญนั้นถูกวิธีตามหลักพระพุทธศาสนา ดังนั้นการสร้างความเข้าใจในการทำบุญ จะก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อชาวพุทธในสังคมไทย

2. วัฒนธรรมชาวพุทธกับการทำบุญในสังคมไทย ประเพณีไทยที่เชื่อมโยงกับทางพระพุทธศาสนาตั้งแต่โบราณ เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตของชาวพุทธตั้งแต่เกิดจนตาย และมีรายละเอียดมากกว่าสมัยปัจจุบันมาก เช่น ประเพณีเกี่ยวกับการเกิดก็ต้องทำบุญวันเกิด อาบน้ำเด็ก เรื่องการโกนผมไฟ มีพิธีทางพราหมณ์ และทางพระพุทธศาสนา เสถียร โกเศศ (2515) ได้กล่าวไว้ว่า พิธีในสมัยโบราณต้องให้โหราจารย์กำหนดวันทำขวัญ ต้องมีเครื่องพิธีพราหมณ์ และโหรบูชาฤกษ์ และมีบัตรพลีต่าง ๆ มีบายศรี ตลอดจนมีพระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์ จนวาระสุดท้ายของชีวิต ก็มีพิธีทางศาสนาที่เกี่ยวกับศพ ซึ่งในแต่ละพื้นที่ ก็มีประเพณีแตกต่างกันไป แนวคิดเรื่องของการทำพิธีศพนั้น เป็นการทำพิธีเช่นไหว้อุทิศให้แก่ผู้ตาย โดยเข้าใจว่าผู้ตายมีลักษณะความเป็นอยู่คล้ายคลึงกันกับคนเป็น ต่างแต่อยู่กับคนละโลก อีกประการหนึ่งคือ ทำพิธีปัดรังควาน ป้องกันผีร้ายมารบกวน และทำพิธีทางลัทธิศาสนา ด้วยความเคารพอาลัยรัก ระลึกถึงผู้ตายต้อง การให้ผู้ตายได้รับประโยชน์แห่งความสุขในโลกหน้าให้มากที่สุด อันทางลัทธิ

ศาสนาจะพึงให้ได้ เป็นการระลึกถึงคุณด้วยกตัญญูทวาทิ ประเพณีและความเชื่อต่าง ๆ ตั้งแต่โบราณในประเทศไทย โดยมากเป็นการผสมผสานกันระหว่างคติทางพราหมณ์ คติทางพระพุทธศาสนา

ความเชื่อของแต่ละพื้นที่ บางประเพณีที่ดูเหมือนเป็นประเพณีทางพุทธ แต่ก็มีเนื้อหาของพราหมณ์ประกอบด้วย คนไทยสามารถผสมผสานความเชื่อที่ต่างกันเข้าไว้ด้วยกัน คนไทยไม่ใส่ใจความแตกต่างทางความเชื่อ ไม่ว่าจะจากศาสนาหรือลัทธิใด ๆ อีกทั้งแต่ละความเชื่อก็ทำหน้าที่แตกต่างกันไป และตอบสนองความต้องการต่าง ๆ ที่ไม่เหมือนกัน ทั้งหมดนั้นล้วนแต่เกื้อกูลซึ่งกันและกัน มากกว่าที่จะขัดแย้งกัน ในทางประวัติศาสตร์นับตั้งแต่การตั้งราชอาณาจักรอยุธยาที่สุโขทัยเป็นต้นมาเราได้ยอมรับนับถือพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ แม้แต่องค์พระมหากษัตริย์ก็ทรงเป็นพุทธมามกะและทรงเป็นองค์เอกอัครศาสนูปถัมภกในยุคสมัยของพ่อขุนรามคำแหง ยังได้รับการยอมรับว่าเป็นยุคแรกที่มีความรุ่งเรืองทางด้านวัฒนธรรม ประเพณี และในด้านการศาสนา ที่สืบทอดมาถึงปัจจุบันอีกด้วย พระพุทธศาสนาในประเทศไทยได้รับการทำนุบำรุงโดยพระมหากษัตริย์มาตลอด ด้วยฐานะที่เป็นองค์อัครศาสนูปถัมภก ในการปฏิบัติพระราชกรณียกิจด้านพระพุทธศาสนาตั้งแต่โบราณมานั้น เป็นแบบอย่างที่ดีต่อพุทธศาสนิกชนในประเทศ เห็นได้จากพระราชพิธีบุญต่าง ๆ ในพระราชสำนักตั้งแต่ในอดีต เริ่มปรากฏหลักฐานตั้งแต่ในสมัยสุโขทัย และต่อมาคือ พระราชพิธีทั้งสิบสองเดือน

3. สร้างกระบวนการทำบุญตามหลักพระพุทธศาสนาสำหรับสังคมไทย การทำบุญตามหลักพระพุทธศาสนาที่เราคุ้นเคยเรียกว่า “บุญกิริยาวัตถุ” หลักแห่งความดี ประกอบด้วย 3 ประการ คือ 1) ทานมัย การทำบุญด้วยการให้แบ่งปันสิ่งของให้ผู้อื่น 2) ศีลมัย การทำบุญด้วยการรักษาศีล 3) ภาวนามัย บุญด้วยการเจริญจิตภาวนา ฝึกอบรมจิตใจให้แข็งแกร่ง หลักการทำบุญ 3 ประการข้างต้นถือว่าเป็นพื้นฐานของชาวพุทธที่สามารถทำได้เลย ในการทำบุญในสังคมไทยปัจจุบันมีวิธีการขั้นตอน 3 ประการ 1) กระบวนการที่สะท้อนจากระบบความคิดความเชื่อ บุญเป็นชื่อของความสุก มนุษย์มีการแสวงหาความสุขที่แตกต่างกันไป จึงมีการทำบุญแตกต่างกันออกไปตามอัธยาศัยของแต่ละคน โดยทั้งหมดทั้งปวงไม่ว่าจะมีวิธีการทำบุญที่แตกต่างกันสุดท้ายแล้วมีเป้าหมายเดียวกันคือ “ความสุข” บางคนมีความรู้สึกไม่สบายใจ ใส่บาตร ช่วยเหลือคน ไปไหว้พระตามวัดต่างๆ ทำให้สบายใจมีความสุข ขอพรพระฟังพาสั่งศักดิ์สิทธิ์ ตามหลักพระพุทธศาสนาแล้วการบ่นบานขอพรจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์ไม่ตรงหลัก แต่ถ้ายึดหลักความสุขแล้วถือว่าให้พ้นทุกข์ได้ระดับหนึ่ง การทำบุญ ต้องทำแบบพอดี ถ้ามากจนเกินไปก็เป็นความมั่งงาย การบำเพ็ญบุญเป็นเรื่องที่ต้องทำถ้าไม่ทำแล้วจะไม่สบายใจ แต่ถ้าหากเปรียบเทียบกับบางวัฒนธรรม การทำบุญถ้ายึดตามหลักก็ให้ปฏิบัติและเป็นไปตามหลักบุญกิริยาวัตถุ 10 ประการต้องพยายามทำบุญให้ครบทั้ง 10 ประการ

การทำบุญไม่จำเป็นต้องยึดวัตถุสิ่งของ เช่น รักษาศีล บำเพ็ญภาวนา เป็นทางเลือกของการทำบุญไม่จำเป็นต้องมีเงินทองก็ทำบุญได้ ถ้าพุทธศาสนิกชนศึกษาเข้าใจใน 10 ประการให้

ถ่องแท้จะทำให้มีโอกาสดำเนินการได้หลายทาง การทำบุญเป็นการพัฒนาจิตของตนเอง พัฒนาคุณธรรมในตนเอง 2) กระบวนการที่สะท้อนจากหลักและวิธีการทำบุญในพระพุทธศาสนา การทำบุญในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา การรักษาศีลอุโบสถ เข้าวัดฟังธรรม เจริญจิตภาวนา โดยมาเป้าหมายสูงสุดความสุข ความสุขทางด้านจิตใจเป็นพลังที่ให้ความหวังแก่ชีวิตในปัจจุบันโดยมีความเชื่อว่าการทำบุญต้องมีการอธิษฐานขอสิ่งที่หวังให้สำเร็จ การทำบุญที่ไม่ใช้ปัญญาอาจก่อให้เกิดความเชื่อที่ผิด ๆ ไม่ถูกต้องตามหลักพระพุทธศาสนา โดยในทางพระพุทธศาสนาไม่ให้เกิดผลเพื่อชำระกิเลสให้ลดลง 3) กระบวนการที่สะท้อนจากวิถีวัฒนธรรมการทำบุญของชาวพุทธในสังคมไทย คนไทยมีจิตใจงดงาม ชอบทำบุญ เป็นเรื่องที่รับรู้กันโดยทั่วไป ทั้งสำหรับคนไทยและชาวต่างชาติ หากมีพระแท้คนจริง บอกว่า “คนไทยทำบุญไม่เป็นทำไม่ถูก” จะเกิดอาการขุ่นเคืองไม่น้อย คนไทยนิยมทำบุญด้วยวิธีการที่ต้องอาศัยปัจจัยด้านวัตถุและเงินทองเป็นส่วนประกอบหลัก เช่น การให้เงินโดยตรงหรือซื้อปัจจัยเช่นช่วยไถ่ชีวิตโค-กระบือ ซื้อโลงศพ บูรณปฏิสังขรณ์วัดวาอาราม การทำบุญที่ไม่ต้องอาศัยวัตถุเงินทองซึ่งสามารถนำมาปฏิบัติได้ในชีวิตประจำวันของคนทั่วไป เช่น การรักษาศีลปฏิบัติธรรมการไม่เบียดเบียนผู้อื่น การเสียสละร่างกายเพื่อช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์

กระบวนการการทำบุญ 3 ระดับ ด้านแนวคิด (ก่อนการทำบุญ) ก่อนจะลงมือปฏิบัติหรือทำการใด ๆ ก็ตามที่จะให้เกิดประสิทธิผลมากที่สุดตามที่คาดหวังหรือตั้งเป้าหมายไว้ ต้องมีการศึกษาค้นคว้าหาข้อมูลให้ชัดและถูกต้องตามหลักธรรม หลักวิชาการ ระเบียบกฎหมาย หรือข้อกำหนดต่างๆให้ถ่องแท้เช่นเดียวกับการทำบุญที่ก่อนจะลงมือทำหรือปฏิบัติต้องศึกษาหลักการหรือวิธีการให้ชัดแล้วจะทำบุญแบบมีปัญหาควบคุมไม่ทำบุญแบบด้วยความเชื่อที่ปราศจากปัญญา หรือทำบุญแบบมกมายเชื่อในทางที่ผิดทำบุญในทางที่ผิดปราศจากปัญญา เพราะไม่เรียนรู้ ต้องศึกษาปัจจัยพื้นฐานการทำบุญ การชำระจิตใจให้บริสุทธิ์ คือ การทำบุญขั้นต้น เพราะเมื่อจิตใจที่บริสุทธิ์ ก็สามารถทำความดีได้ง่าย เรียนรู้เรื่องบุญกิริยาวัตถุ หมายถึงการทำบุญ คือ การทำความดีด้วยกิริยาต่างๆ ถือเป็นธรรมที่ส่งเสริม ให้การประพฤติพรหมจรรย์ มีการตั้งอยู่อย่างเป็นนิจ มี 3 ประการ คือ ทานมัย ศีลมัย และเจริญภาวนา หรือภาวนามัย โดยเราจะทำความเข้าใจแต่ละประการของบุญกิริยาวัตถุ ในอดีตมี 3 ประการ บัญญัติเพิ่มเติมให้เป็นบุญกิริยาวัตถุ 10 ประการ ในพระคัมภีร์อรรถกถาทีฆนิกาย และคัมภีร์อภิธัมมัตถสังคหะ เพื่อมุ่งให้เกิดความละเอียด มีความเข้าใจ และนำไปปฏิบัติได้ง่ายขึ้น ด้านการปฏิบัติ (การทำบุญ) การทำบุญในทางพระพุทธศาสนาเป็นการทำบุญที่หลากหลายโดยมีแนวทางการทำบุญที่เป็นปัจจัยพื้นฐาน 1) ต้องมีศรัทธา มีความเชื่อมั่นในบุญหรือความดีว่ามีผลดีต่อตัวเอง ผู้อื่น สังคม และสิ่งแวดล้อม เป็นหลักที่ทุกคนควรมี ควรกระทำ เนื่องจากนำมาซึ่งคุณภาพจิตที่ดี มีความสุข เป็นประโยชน์ต่อสังคม 2) มีปัญญาพิจารณาเรื่องที่ตนกระทำอย่างรอบคอบเพื่อให้การทำบุญหรือความดีของเราสัมฤทธิ์ผลอย่างเต็มที่โดยจะต้องพิจารณาถึงเรื่องต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับบุญอย่างรอบคอบ 3) ต้องมีเจตนาถือว่าเป็นองค์ประกอบสำคัญของการ

ทำบุญในทุกเรื่องเนื่องจากหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาเน้นที่เจตนาเป็นหลักสำคัญ ปฏิบัติใน 3 ขั้นตอน ก่อนทำ ขณะทำ หลังทำ ก่อนทำตั้งเจตนาดีไว้ในเบื้องต้นเป็นความตั้งใจทำ มิใช่ทำเพราะถูกผู้อื่น สังคม หรือสถานการณ์บังคับให้ทำ ขณะทำต้องมีใจชื่นชมกับความดี หลังทำมีจิตใจชื่นบาน เป็นสุข นึกถึงความดีที่ได้ทำแล้วครั้งใดครั้งหนึ่งปราบปลื้มด้วยมองเห็นถึงผลดีในเรื่องที่ได้ทำไว้ มิใช่ทำแล้วเกิดความทุกข์หรือเสียดาย 4) ความต่อเนื่อง การทำบุญต้องทำแบบติดต่อเนื่องบุญเป็นความดีในชั้นโลกียะที่ยังมีความผันแปรได้ 5) ความบริสุทธิ์ทั้งด้านวัตถุสิ่งที่เราให้ผู้อื่น(ทาน) ต้องได้มาอย่างถูกต้องชอบธรรม เจตนาบริสุทธิ์ มีความยินดีที่จะทำความดี 6) ยึดประโยชน์ที่ดีเป็นหลัก คนอื่นสามารถนำไปใช้ได้จริง เช่น การให้ความรู้ คำแนะนำต้องเป็นเรื่องที่ดี มีประโยชน์ เป็นต้น 7) การไม่เบียดเบียนทั้งตัวเอง ผู้อื่น และสังคมเรื่องที่เป็นบุญจริง ๆ ต้องไม่เบียดเบียนตน ผู้อื่น สังคม รวมถึงธรรมชาติสิ่งแวดล้อมด้วย 8) ไม่ขัดกับหลักศีลธรรม กล่าวคือต้องให้เป็นไปตามหลักแห่งการทำบุญโดยศึกษาข้อมูลรายละเอียดถึงวิธีการทำบุญในแต่ละวิธีด้วยว่าทำอย่างไรถึงจะปฏิบัติไม่ถูกต้อง ด้านผลลัพธ์ (ผลการทำบุญ) การทำบุญเป็นปัจจัยพื้นฐานของชีวิตที่ไม่สามารถปฏิเสธได้นอกจากคนที่ไม่มีความรู้ความเข้าใจมองบุญเป็นพิธีกรรมอย่างหนึ่ง แต่ความหมายของบุญวิธีการทำบุญผลของการทำบุญในทางพระพุทธศาสนาจะครอบคลุมถึงชีวิต โดยการทำบุญแต่ละอย่างก็จะได้รับอานิสงส์แตกต่างกันออกไป 1) หลังสุด การทำบุญในลักษณะนี้ ผู้ทำต้องเห็นค่าความดีที่ส่งผลให้เราไปตกไปสู่ที่ชั่ว 2) ทำเพื่อให้คุณภาพจิตที่ดีขึ้น การทำบุญจะส่งผลให้เกิดคุณธรรมที่พัฒนาจิตใจของตนให้ดียิ่งขึ้น 3) เป็นที่รักของมหาชน 4) คนดีต้องการคบหา 5) ชื่อเสียงเกียรติคุณความดีแผ่กระจายไป 6) จิตไม่ห่างเหินจากคุณธรรม 7) ตายไปแล้วสู่สุคติ สิ่งที่ได้รับจากการทำบุญ เป็นชื่อของความสุข ธรรมชาติอย่างหนึ่งที่มีคุณมากและเป็นที่พึงของมนุษย์ มนุษย์จะมีความสุขความเจริญได้ก็ต้องอาศัยบุญทั้งสิ้น บุญเป็นพลังชนิดหนึ่งที่ชำระล้างจิตใจ ชำระกายของมนุษย์ให้บริสุทธิ์ บุญแบ่งเป็น 2 ระยะ คือ บุญช่วงใกล้ ได้แก่ ความดีต่างๆ ที่เราทำไว้ในอดีตชาติ คือในอดีตชาติเรารักษาศีล อานิสงส์ของการรักษาศีล ก็จะส่งผลให้เราเกิดเป็นมนุษย์ เราเคยให้ทานมาก่อน ก็จะทำให้เรามีโภคทรัพย์สมบัติในชาตินี้ ส่วนบุญช่วงไกล ได้แก่ความดีต่างๆที่เราทำในปัจจุบันชาติ คือตั้งแต่เกิดมาจนถึงวันนี้ เมื่อเกิดเป็นเด็กดีเชื่อฟังพ่อแม่ ขยันหมั่นเพียร คบเพื่อนดีก็ทำให้เราเป็นคนดี บุญจะเป็นเครื่องชำระกาย วาจา ใจให้สะอาดและบริสุทธิ์ได้ นำความสุขความเจริญความก้าวหน้ามาให้ คิดตามตนไปทุกก้าว แม้จะไปเกิดในภพในชาติอื่น เป็นของเฉพาะตน ใครทำใครได้ โจรลักขโมยไม่ได้ เป็นที่มาแห่งทรัพย์สมบัติทั้งหลาย เป็นที่มาแห่งทรัพย์สมบัติ สวรรค์สมบัติ นิพพานสมบัติ เป็นปัจจัยให้บรรลุผลนิพพาน เป็นเกราะป้องกันภัยในวิภวสงสาร

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลของการวิจัยพบว่า การทำบุญของพุทธศาสนิกชนในประเทศไทยในปัจจุบัน มีความเปลี่ยนแปลงไปมากจากอดีต ทั้งรูปแบบ เนื้อหา วิธีการ ความคาดหวัง และไม่เป็นไปตามหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา ในหลายครั้งเราจะเห็นได้ว่าพุทธศาสนิกชนเกิดความความเดือดร้อนจากการทำบุญที่ไม่ถูกต้อง ความเสียหายและความเข้าใจผิดต่าง ๆ ส่งผลให้แนวคิดในการทำบุญยิ่งแปรปรวนมากขึ้น โดยผู้วิจัยอภิปรายผลดังนี้

1. การทำบุญตามหลักพระพุทธศาสนาเถรวาท การทำบุญในพระพุทธศาสนามีอยู่หลายวิธี ในบุญกิริยาวัตถุ มีถึง 10 ประการ ในการทำบุญไม่ว่าวิธีใด สิ่งที่จะสะท้อนว่า จะได้รับบุญจริงหรือไม่ ทำบุญได้ถูกวิธีหรือ เริ่มต้นต้องตั้งเจตนาในการทำบุญ เมื่อมีเจตนาที่ดีแล้ว นำไปสู่การวิเคราะห์เรื่ององค์ประกอบในการทำบุญ เมื่อเจตนาดี องค์ประกอบในการทำบุญนั้นดี ผลลัพธ์ย่อมออกมาดี นั่นคืออานิสงส์ที่ดีจากการทำบุญ หลักในการพิจารณาธรรมะที่กล่าวมานี้ ทั้งเจตนา องค์ประกอบ และอานิสงส์ที่ดี คือต้องมีศรัทธาควบคู่กับปัญญาด้วย จึงจะทำให้การทำบุญนั้นถูกวิธีตามหลักพระพุทธศาสนา สอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหาเอกนรินทร์ เอกนโร (วงศ์จันทร์), (2536) ได้วิจัยเรื่อง “การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องบุญในพุทธปรัชญาเถรวาทและปรัชญาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก” ผลการวิจัยพบว่า คำว่าบุญในพุทธปรัชญามีความหมายต่างจากคำว่าบุญในปรัชญาศาสนาคริสต์ ทั้งนี้เพราะพื้นฐานของพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประเภทอเทวนิยม ส่วนคริสต์ศาสนาเป็นเทวนิยม เพราะฉะนั้นหลักสำคัญของศาสนาคริสต์ คือความสัมพันธ์แห่งความรักและความศรัทธา ระหว่างมนุษย์กับพระผู้เป็นเจ้า แต่ลักษณะสำคัญของพระพุทธศาสนา คือความศรัทธาในการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า คือ อริยสัจ 4 และการใคร่ครวญด้วยเหตุผลอย่างแยบคาย (โยนิโสมนสิการ) แต่สิ่งที่คล้ายกันระหว่างพระพุทธศาสนากับศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิกนั้น คือ มีหลักการในการทำบุญคล้ายกัน พระพุทธศาสนามีการให้ทาน รักษาศีลและเจริญภาวนา ส่วนในฝ่ายคริสต์ศาสนาก็มีการให้ทาน การรักษาพระบัญญัติ (ซึ่งเทียบได้กับการรักษาศีล) และมีการภาวนา (การแสดงความศรัทธาต่อพระผู้เป็นเจ้า) หรือการสวดอธิษฐาน

2. วัฒนธรรมชาวพุทธกับการทำบุญในสังคมไทย การทำบุญของชาวพุทธในสังคมไทย ถือเป็นวัฒนธรรมอย่างหนึ่ง เพราะการดำเนินชีวิตของคนไทยเชื่อมโยงกับพระพุทธศาสนาด้วยการนับถือศาสนาของคนไทยเป็นนับถือตามแบบอย่างของผู้มา ในยุคแรก ๆ ที่พระพุทธศาสนาเข้าสู่ประเทศไทย ผู้นำหรือพระมหากษัตริย์ไทยได้น้อมรับนับถือมาเป็นศาสนาประจำชาติ และทำนุบำรุงศาสนาเป็นอย่างดี การกระทำที่สะท้อนว่าพระมหากษัตริย์ไทยทำนุบำรุงพระพุทธศาสนานั้นคือ การปฏิบัติตามหลักคำสอนของพระพุทธเจ้า ปกครองโดยใช้หลักธรรมควบคู่กัน หมั่นทำบุญ ดูแลพระสงฆ์ เหล่านี้เป็นแบบอย่างที่ดี ที่ประชาชนในประเทศถือปฏิบัติตามด้วย พระมหากษัตริย์ทรงมีวิธีการทำบุญในแบบของราชสำนัก ประชาชนก็ทำบุญในแบบของวิถีชีวิตของชาวบ้าน แต่ละยุคแต่ละสมัยที่เปลี่ยนไป รูปแบบการทำบุญก็เปลี่ยนแปลงไปบ้าง

ตามวิถีชุมชน ความเชื่อของแต่ละท้องถิ่น บางพื้นที่เป็นไปตามหลักพระพุทธศาสนา บางที่ก็เพี้ยนออกไป สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระสุธีธรรมานวัตร (เทียบ สิริญาโณ) (2560) และคณะ ได้ทำการวิจัยเรื่อง “หลักกรรมทางพระพุทธศาสนาในวิถีชีวิตสังคมไทย” ผลการวิจัยพบว่า ส่วนใหญ่มีความรู้ความเข้าใจเรื่องหลักกรรมตรงกันในเชิงทฤษฎี แต่ต่างกันในเรื่องรายละเอียดและการวิเคราะห์ข้อมูล บุคคลที่กระทำความดีหรือกรรมไม่ดี ล้วนส่งผลเชิงจริยธรรม ในการวิจัยจากวรรณกรรม นวนิยาย และละครโทรทัศน์พบว่า มีการนำเสนอหลักกรรมไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินเรื่อง เพื่อเป็นคติสอนใจแก่ผู้อ่าน และผู้ชมและผู้ชมทำให้รับข่าวสารเข้าใจได้ง่าย

3. สร้างกระบวนการทำบุญตามหลักพระพุทธศาสนาสำหรับสังคมไทย การทำบุญที่จะให้ได้ผลบุญมากหรือน้อย มีองค์ประกอบที่สมบูรณ์ครบถ้วนของการทำบุญ คือ 1) ผู้รับต้องเป็นผู้มีศีล มีคุณธรรมความดี ถ้าผู้รับดี ผู้ทำได้บุญมาก หากผู้รับไม่ดี ทำให้เราได้บุญน้อย เพราะเขาอาจอาศัยผลบุญของเราไปทำชั่วได้ 2) วัตถุสิ่งของที่ให้ ต้องบริสุทธิ์หรือได้มาโดยสุจริต เป็นของที่เหมาะและมีประโยชน์ต่อผู้รับ 3) ผู้ให้ ต้องมีศีลมีธรรมและมีเจตนาที่เป็นบุญกุศลในการทำ จึงจะได้บุญมาก นอกจากนี้เจตนาหรือจิตใจในขณะที่ทำบุญก็เป็นองค์ประกอบสำคัญคือ ก่อนให้ ขณะให้ และหลังให้ ซึ่งสอดคล้องกับจรรยาสุริยเมตตะ (2528) ได้วิจัยเรื่อง "การศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบความเชื่อและการปฏิบัติทางด้านศาสนาของคนในสังคมเมือง : ศึกษาเฉพาะกรณีชาว พุทธและชาวมุสลิมในชุมชนกิงเพชร กรุงเทพมหานคร" ผลการวิจัยพบว่า ชาวไทยพุทธในชุมชนนี้มีความเชื่อ ในกฎแห่งกรรม ร้อยละ 81.37 โดยเชื่อว่า การทำดีจะได้ผลดีเป็นการตอบแทนและทำชั่วจะได้ความชั่ว เป็นการตอบแทน ชาวไทยพุทธในชุมชนนี้จึงเกรงกลัวต่อการทำบาปหรือการทำความชั่ว เพราะ การกระทำเช่นนั้น จะต้องชดใช้กรรมที่ตนกระทำ การทำดีหรือการทำบุญจะได้รับผลบุญ คือการ ไปเกิดในสวรรค์ และการทำบาปจะตกนรก และเชื่อว่าสาเหตุของความร่ำรวยเนื่องจากความขยัน ของตนเองเป็นด้านหลัก ปัจจัยอื่น ๆ เป็นส่วนประกอบและเมื่อตกทุกข์ได้ยากจะทำบุญหรือกรรมดี มากขึ้น เพื่อให้กรรมดีที่ตนกระทำนั้นส่งผลให้ตนพ้นจากความทุกข์ แม้ว่านิพพานจะไม่ได้เป็น เป้าหมาย สูงสุดในชีวิตของชาวไทยพุทธในชุมชนนี้ก็ตาม

ด้านแนวคิด (ก่อนการทำบุญ) ก่อนจะลงมือปฏิบัติหรือทำการใด ๆ ก็ตามที่จะให้เกิดประสิทธิผลมากที่สุดตามที่คาดหวังหรือตั้งเป้าหมายไว้ ต้องมีการศึกษาค้นคว้าหาข้อมูลให้ชัด และถูกต้องตามหลักธรรม หลักวิชาการ หรือข้อกำหนดต่าง ๆ ให้ถ่องแท้ เช่นเดียวกับการทำบุญที่ก่อนจะลงมือทำหรือปฏิบัติต้องศึกษาหลักการหรือวิธีการให้ชัด ว่าบุญคืออะไร ควรทำความเข้าใจความหมายที่แท้ของบุญ ศึกษาแนวคิดต่าง ๆ ทางพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวกับการทำบุญ เช่น แนวคิดในการทำบุญ ชาวพุทธมีแนวคิดอย่างไรจึงคิดที่จะทำบุญ แนวคิดด้านวิธีการทำบุญ คือเมื่อเข้าใจคำว่าบุญ รู้ถึงแนวคิดในการทำบุญแล้ว ควรจะทำบุญด้วยวิธีใด และศึกษาแนวคิดด้านผลของบุญ ว่าทำบุญไปแล้วจะได้ผลอย่างไร ซึ่งหลักธรรมทางพระพุทธศาสนานั้น อยู่เบื้องหลังแนวคิดต่าง ๆ เหล่านี้ หากเรามีความเข้าใจเรื่องบุญ-บาป เรื่องกรรม กฎแห่งกรรม จะ

ทำให้มีศรัทธาในการทำบุญ โดยที่มีปัญญาประทับประกอบความคิด และทำบุญไม่ผิดไปจากหลักการ สอดคล้องกับงานวิจัยของ พรสวรรค์ เพชรแดง (2528) ได้วิจัยเรื่อง “ความเชื่อในเรื่องบุญ-บาป ในพระพุทธศาสนาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ในเขตกรุงเทพมหานคร” ผลการวิจัยพบว่า การศึกษาข้อมูลส่วนตัวของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า นักเรียนส่วนใหญ่ได้รับความรู้เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาในโรงเรียนและวัดมากที่สุด นักเรียนส่วนใหญ่มีระดับความเชื่อเรื่องบุญ-บาป ในพระพุทธศาสนาอยู่ในระดับเชื่อโดยไม่มีข้อสงสัยนักเรียนชายนักเรียนหญิงมีความเชื่อเรื่องบุญ-บาป ในพระพุทธศาสนาแตกต่างกัน นักเรียนที่มีบิดามารดาที่ประกอบอาชีพต่างกันมีความเชื่อเรื่องบุญ-บาป ในพระพุทธศาสนา ไม่แตกต่างกัน ความเชื่อเรื่องบุญ-บาป ในพระพุทธศาสนาของทั้งนักเรียนหญิงและนักเรียนชายที่ผู้ปกครองประกอบอาชีพต่างกันมีผลเท่ากัน และปัจจัยที่มีผลต่อความเชื่อ ได้แก่ เพศ และอาชีพของผู้ปกครอง

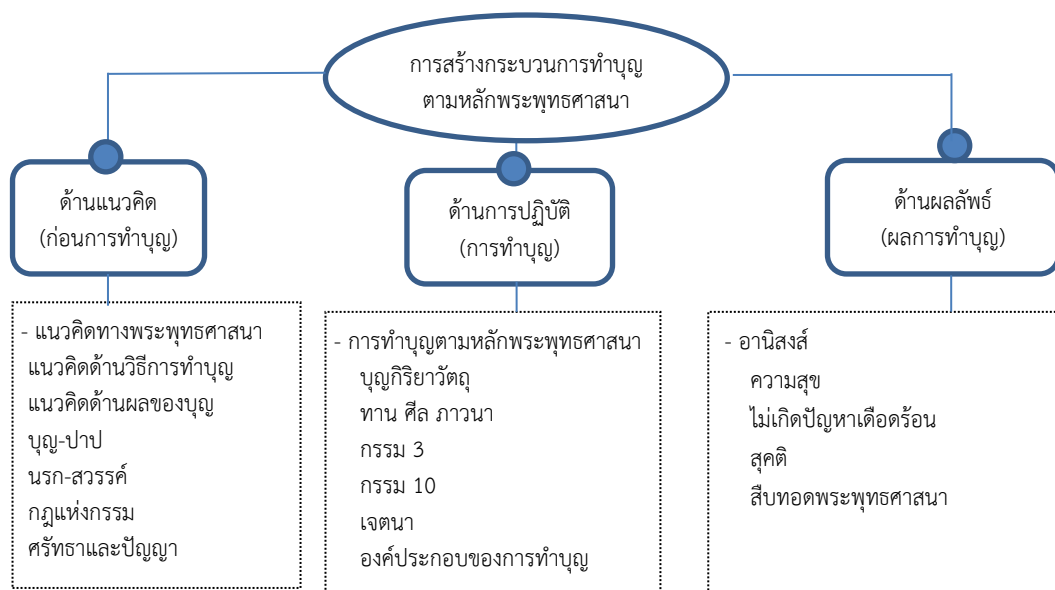
ด้านการปฏิบัติ (การทำบุญ) เมื่อเข้าใจความหมายของคำว่าบุญ เข้าใจแนวคิดต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับบุญ ทั้งวิธีการ ทั้งด้านผลของบุญ ความเชื่อเรื่องบุญ-บาป ที่เป็นผลเชื่อมโยงมาจากหลักการทางพระพุทธศาสนา จะทำให้เราเข้าใจในหลักการ ไม่หลงทาง และนำไปปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่อธิบายถึงวิธีการทำบุญ คือ บุญกิริยาวัตถุ 10 ในการทำบุญมีเป็นปัจจัยพื้นฐาน คือ 1) ต้องมีศรัทธา มีความเชื่อมั่นในบุญหรือความดีว่ามีผลดีต่อตัวเอง ผู้อื่น สังคม และสิ่งแวดล้อม เป็นหลักที่ทุกคนควรมี ควรกระทำ เนื่องจากนำมาซึ่งคุณภาพจิตใจที่ดี มีความสุข เป็นประโยชน์ต่อสังคม 2) มีปัญญาพิจารณาเรื่องที่ตนกระทำอย่างรอบคอบเพื่อให้การทำบุญหรือความดีของเราสัมฤทธิ์ผลอย่างเต็มที่โดยจะต้องพิจารณาถึงเรื่องต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับบุญอย่างรอบคอบ 3) ต้องมีเจตนาถือว่าเป็นองค์ประกอบสำคัญของการทำบุญในทุกเรื่อง เนื่องจากหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาเน้นที่เจตนาเป็นหลักสำคัญ ปฏิบัติใน 3 ขั้นตอน ก่อนทำ ขณะทำ หลังทำ 4) ความต่อเนื่อง การทำบุญต้องทำแบบติดต่อเนื่องบุญเป็นความดีในชั้นโลกียะที่ยังมีความผันแปรได้ 5) ความบริสุทธิ์ทั้งด้านวัตถุสิ่งที่เราให้ผู้อื่น(ทาน) ต้องได้มาอย่างถูกต้องชอบธรรม เจตนาบริสุทธิ์ มีความยินดีที่จะทำความดี 6) ยึดประโยชน์ที่ดีเป็นหลัก คนอื่นสามารถนำไปใช้ได้จริง เช่น การให้ความรู้ คำแนะนำต้องเป็นเรื่องที่ดี มีประโยชน์ เป็นต้น 7) การไม่เบียดเบียนทั้งตัวเอง ผู้อื่น และสังคมเรื่องที่เป็นบุญจริงๆ ต้องไม่เบียดเบียนตน ผู้อื่น สังคม รวมถึงธรรมชาติสิ่งแวดล้อมด้วย 8) ไม่ขัดกับหลักศีลธรรม กล่าวคือต้องให้เป็นไปตามหลักแห่งการทำบุญโดยศึกษาข้อมูลรายละเอียดถึงวิธีการทำบุญ สอดคล้องกับงานวิจัยของ กริสุตา เทียรทอง (2544) ได้วิจัยเรื่อง "การศึกษาเปรียบเทียบความ เชื่อเรื่องบุญและบาปในพุทธศาสนาและคริสต์ศาสนา และผลของความเชื่อนั้นที่มีต่อวิถีทางดำเนิน ชีวิตของพุทธศาสนิกชน และคริสต์ศาสนิกชน ศึกษาเฉพาะกรณี ตำบลสำเภาล่ม อำเภอบึงสามพัน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา" ผลการวิจัยพบว่า คำสอนเรื่องบุญและบาปเป็นองค์ประกอบที่สำคัญประการหนึ่งของศาสนา อันเป็นปทัสสถานทางสังคมให้ศาสนิกประพฤติปฏิบัติเพื่อบรรลุ

อุดมการณ์สูงสุดของแต่ละศาสนา ความหมายของบุญในพระพุทธศาสนามีหลายนัย เช่น กรรมดี ความสุข และเครื่องชำระสันดาน

ด้านผลลัพธ์ (ผลการทำบุญ) สิ่งที่ได้รับจากการทำบุญ คือ ความสุข เป็นธรรมชาติอย่างหนึ่งที่มีคุณมาก และเป็นที่พักของมนุษย์ มนุษย์จะมีความสุขความเจริญได้ก็ต้องอาศัยบุญทั้งสิ้น บุญเป็นพลังชนิดหนึ่งที่ชำระล้างจิตใจ ชำระกายของมนุษย์ให้บริสุทธิ์ การทำบุญแต่ละอย่างก็จะได้รับอานิสงค์แตกต่างกันออกไป ตามเจตนาที่ตั้งต้นในการทำบุญ องค์ประกอบในการทำบุญ สิ่งแรกที่ได้รับจากการทำบุญนั้นคือ ความสุขใจ อิ่มใจ เป็นความรู้สึกเบื้องต้นที่คนทำบุญจะสัมผัสได้ในปัจจุบันขณะ ส่วนในทางพระพุทธศาสนา การให้ผลของบุญขึ้นอยู่กับ วิธีการทำบุญ เจตนา และองค์ประกอบของการทำบุญตามที่ได้กล่าวไปแล้ว แนวคิดเรื่องการไปสู่สุคติ ก็เป็นเหตุผลหนึ่งที่ชาวพุทธทำบุญ เพราะอยากไปสู่ภพภูมิที่ดี อยากให้บุญส่งผลที่ดีในชีวิตหลังความตายของมนุษย์ การทำบุญที่ถูกต้องตามหลักพระพุทธศาสนา นอกจากจะส่งผลให้ผู้ทำบุญเกิดความสุข ความอิ่มใจ ความสบายใจ ได้หวังผลในสุคติแล้ว การบุญที่ถูกต้องนี้ ยังส่งผลดีต่อสังคม กล่าวคือ จะช่วยรักษา และสืบทอดพระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าให้ยาวนานยิ่งขึ้น สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระมหาวชิษฐ ศรีกระรัตน (2550) ได้วิจัยเรื่อง “ความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรมของนักเรียนโรงเรียนพุทธโสธร ตำบลพระสิงห์ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่” ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนมีความสนใจในพระพุทธศาสนาอยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งนักเรียนส่วนมากได้ทำบุญถวายทานกับครอบครัวในวันเกิดมากที่สุด รองลงมา คือ ได้ไหว้พระประจำโรงเรียนก่อนเข้าเรียนและก่อนกลับบ้านนักเรียนมีความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรมด้านกุศลกรรม (กรรมดี) โดยรวมอยู่ในระดับมาก ซึ่งส่วนมากเชื่อว่าการทำบุญตักบาตรทำให้เรากับครอบครัวมีความสุข รองลงมา เชื่อว่าการช่วยงานพ่อแม่ทำงานทำงานทำให้เราเจริญในอนาคตและความเชื่อด้านอกุศลกรรม (กรรมชั่ว) โดยรวมอยู่ในระดับมากเช่นกัน ซึ่งส่วนมากเชื่อว่าการทำร้ายหรือว่าฆ่าพ่อแม่ทำให้เกิดกนกร รองลงมาเชื่อว่าการพูดโกหกหยาบคายต่อพ่อแม่ทำให้ชีวิตไม่เจริญ

องค์ความรู้จากการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การสร้างกระบวนการการทำบุญตามหลักพระพุทธศาสนาในสังคมไทย” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการทำบุญตามหลักพระพุทธศาสนาเถรวาท และเพื่อศึกษาวัฒนธรรมชาวพุทธกับการทำบุญในสังคมไทย และนำเสนอการสร้างกระบวนการทำบุญตามหลักพระพุทธศาสนา โดยผู้วิจัยได้สังเคราะห์ผลการวิจัยเป็นองค์ความรู้ไว้ดังนี้

ภาพที่ 1 : สังเคราะห์การสร้างกระบวนการการทำบุญตามหลักพระพุทธศาสนาในสังคมไทย

การสร้างกระบวนการการทำบุญตามหลักพระพุทธศาสนาในสังคมไทย

ด้านแนวคิด (ก่อนการทำบุญ)

ก่อนจะลงมือปฏิบัติหรือทำการใดๆก็ตามที่จะให้เกิดประสิทธิผลมากที่สุดตามที่คาดหวังหรือตั้งเป้าหมายไว้ ต้องมีการศึกษาค้นคว้าหาข้อมูลให้ชัดและถูกต้องตามหลักกรรม หลักวิชาการ ระเบียบกฎหมาย หรือข้อกำหนดต่างๆให้ถ่องแท้เช่นเดียวกับการทำบุญที่ก่อนจะลงมือทำหรือปฏิบัติต้องศึกษาหลักการหรือวิธีการให้ชัดแล้วจะทำบุญแบบมีปัญญาควบคุมไม่ทำบุญแบบด้วยความเชื่อที่ปราศจากปัญญา หรือทำบุญแบบมกมาย การทำบุญกิริยาวัตถุ 10 ประการ

ด้านการปฏิบัติ (การทำบุญ)

การทำบุญในทางพระพุทธศาสนาเป็นการทำบุญที่หลากหลายโดยมีแนวทางการการทำบุญที่เป็นปัจจัยพื้นฐาน 1) ต้องมีศรัทธา 2) มีปัญญาพิจารณาเรื่องที่ตนกระทำอย่างรอบคอบ 3) ต้องมีเจตนา ปฏิบัติใน 3 ขั้นตอน ก่อนทำ ขณะทำ หลังทำ 4) ความต่อเนื่อง 5) ความบริสุทธิ์ ทั้งด้านวัตถุสิ่งที่เราให้ผู้อื่น(ทาน) ต้องได้มาอย่างถูกต้องชอบธรรม เจตนาบริสุทธิ์ มีความยินดีที่

จะทำความดี 6) ยึดประโยชน์ที่ดีเป็นหลัก คนอื่นสามารถนำไปใช้ได้จริง เช่น การให้ความรู้ คำแนะนำต้องเป็นเรื่องที่ดี มีประโยชน์ เป็นต้น 7) การไม่เบียดเบียนทั้งตัวเอง ผู้อื่น และสังคม เรื่องที่เป็นบุญจริงๆ ต้องไม่เบียดเบียนตน ผู้อื่น สังคม รวมถึงธรรมชาติสิ่งแวดล้อมด้วย 8) ไม่ขัดกับหลักศีลธรรม กล่าวคือต้องให้เป็นไปตามหลักแห่งการทำบุญโดยศึกษาข้อมูลรายละเอียดถึงวิธีการทำบุญในแต่ละวิธีด้วยว่าทำอย่างไรถึงจะปฏิบัติไม่ถูกต้อง

ด้านผลลัพธ์ (ผลการทำบุญ)

การทำบุญเป็นปัจจัยพื้นฐานของชีวิตที่ไม่สามารถปฏิเสธได้นอกจากคนที่ไม่มีความรู้ ความเข้าใจมองบุญเป็นพิธีกรรมอย่างหนึ่ง แต่ความหมายของบุญวิธีการทำบุญผลของการทำบุญในทางพระพุทธศาสนาจะครอบคลุมถึงชีวิต โดยการทำบุญแต่ละอย่างก็จะได้รับอานิสงค์ แตกต่างกันไป 1) หลั่งสัจจะ การทำบุญในลักษณะนี้ ผู้ทำต้องเห็นค่าความดีที่ส่งผลให้เราไปตกไปสู่ที่ชั่ว 2) ทำเพื่อให้คุณภาพจิตที่ดีขึ้น การทำบุญจะส่งผลให้เกิดคุณธรรมที่พัฒนาจิตใจของตนให้ดียิ่งขึ้น 3) เป็นที่รักของมหาชน 4) คนดีต้องการคบหา 5) ชื่อเสียงเกียรติคุณความดีแผ่กระจายไป 6) จิตไม่ห่างเหินจากคุณธรรม 7) ตายไปแล้วสู่สุคติ สิ่งที่ได้รับจากการทำบุญ เป็นชื่อของความสุก ธรรมชาติดอย่างหนึ่งที่มีคุณมากและเป็นที่พักของมนุษย์ มนุษย์จะมีความสุข ความเจริญได้ก็ต้องอาศัยบุญทั้งสิ้น บุญเป็นพลังชนิดหนึ่งที่ชำระล้างจิตใจ ชำระกายของมนุษย์ให้บริสุทธิ์

การทำบุญของพุทธศาสนิกชนในประเทศไทยในปัจจุบัน มีความเปลี่ยนแปลงไปมาก จากอดีต ทั้งรูปแบบ เนื้อหาและไม่เป็นไปตามหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา ในหลายครั้งเราจะเห็นได้ว่าพุทธศาสนิกชนเกิดความความเดือดร้อนจากการทำบุญที่ไม่ถูกต้อง ความเสียหาย และความเข้าใจผิดต่าง ๆ ส่งผลให้แนวคิดในการทำบุญยิ่งแปรปรวนมากขึ้น บางคนคิดว่าทำบุญแล้วไม่ได้บุญ จึงไม่อยากทำอีก ทำบุญขอในสิ่งที่ต้องการ เมื่อไม่ได้ก็ผิดหวัง บางคนยึดติดกับรูปแบบการทำบุญว่าต้องใช้ทรัพย์ บริจาคให้ทานเพียงอย่างเดียว ทำให้คนที่มีทรัพย์น้อยรู้ว่าการทำบุญนั้นยาก และตนเองคงเข้าไม่ถึงบุญ

การทำบุญของพุทธศาสนิกชนในประเทศไทยในปัจจุบัน มีความเปลี่ยนแปลงไปมาก จากอดีต ทั้งรูปแบบ เนื้อหา วิธีการ ความคาดหวัง และไม่เป็นไปตามหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา ในหลายครั้งเราจะเห็นได้ว่าพุทธศาสนิกชนเกิดความความเดือดร้อนจากการทำบุญที่ไม่ถูกต้อง ความเสียหายและความเข้าใจผิดต่าง ๆ ส่งผลให้แนวคิดในการทำบุญยิ่งแปรปรวนมากขึ้น บางคนคิดว่าทำบุญแล้วไม่ได้บุญ จึงไม่อยากทำอีก ทำบุญขอในสิ่งที่ต้องการ เมื่อไม่ได้ก็ผิดหวัง บางคนยึดติดกับรูปแบบการทำบุญว่าต้องใช้ทรัพย์ บริจาคให้ทานเพียงอย่างเดียว ทำให้คนที่มีทรัพย์น้อยรู้ว่าการทำบุญนั้นยาก และตนเองคงเข้าไม่ถึงบุญการทำบุญหรือการทำความดีที่ถูกต้อง คนส่วนมากไม่เข้าใจเรื่องการทำบุญอย่างถูกต้องหรือทำบุญไม่ได้ใช้ปัญญากำกับ ดังนั้นเบื้องต้นเราต้องมีการเรียนให้เรื่องการทำบุญให้แน่ชัด โดยในการสร้างกระบวนการทำบุญตามหลักพระพุทธศาสนาสำหรับสังคมไทย ด้านแนวคิด (ก่อนการทำบุญ)

การศึกษาค้นคว้าหาข้อมูลให้ชัด และถูกต้องตามหลักธรรม หลักวิชาการ หรือข้อกำหนดต่าง ๆ ด้านการปฏิบัติ (การทำบุญ) ต้องมีศรัทธา มีปัญญา มีเจตนา มีความต่อเนื่อง มีความบริสุทธิ์ใจ ยึดประโยชน์ที่ดีเป็นหลัก การไม่เบียดเบียนทั้งตัวเอง ไม่ขัดกับหลักศีลธรรม ด้านผลลัพธ์ (ผล การทำบุญ) บุญจะเป็นเครื่องชำระกาย วาจา ใจให้สะอาดและบริสุทธิ์ได้ นำความสุขความเจริญ ความก้าวหน้ามาให้ คิดตามตนไปทุกก้าว แม้จะไปเกิดในภพในชาติอื่น เป็นของเฉพาะตน ใคร ทำใครได้ โจรลักขโมยไม่ได้ เป็นที่มาแห่งทรัพย์สมบัติทั้งหลาย เป็นที่มาแห่งทรัพย์สมบัติ สวรรค์ สมบัติ นิพพานสมบัติ เป็นปัจจัยให้บรรลุผลนิพพาน

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะทั่วไป

- 1) ควรให้มีการสร้างความเข้าใจเรื่องของการทำบุญให้มากขึ้น ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง มาช่วยกันสนับสนุน ไม่ปล่อยให้เป็นการละเลยของพระสงฆ์ หรือองค์กรวัดเพียงอย่างเดียว
- 2) ควรมีการสร้างเครือข่ายคณะสงฆ์ กับหน่วยงานภาครัฐ และหน่วยงานเอกชนจัดทำ เอกสารหรือคู่มือวิธีการการทำบุญให้ถูกต้องตามหลักพระพุทธศาสนานำมาเผยแพร่ต่อที่ สาธารณะอย่างจริงจัง

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

- 1) ควรศึกษาเกี่ยวกับแนวทางการทำบุญตามหลักพระพุทธศาสนาที่เหมาะสมกับ สังคมไทย
- 2) ควรศึกษาวิเคราะห์รูปแบบการทำบุญที่ปรากฏในพระไตรปิฎก

เอกสารอ้างอิง

- กริสฺสุตา เทียรทอง. (2524). *การศึกษาเปรียบเทียบความเชื่อเรื่องบุญและบาป ในพุทธศาสนา และคริสต์ศาสนาและผลของความเชื่อที่มีผลต่อวิถีทางดำเนินชีวิตของพุทธศาสนิกชน และคริสต์ศาสนิกชน: ศึกษาเฉพาะกรณี ตำบลลำเภาลุ่ม อำเภอยะนิงครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาศาสนาเปรียบเทียบ).* กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหิดล.
- จรูญศรี ลิ้มสังจ่า. (2528). *การศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบ ความเชื่อและการปฏิบัติทางด้าน ศาสนาของคนในสังคมเมือง: ศึกษาเฉพาะในกรณีชาวพุทธและชาวมุสลิมในชุมชนกิ่ง เพชรกรุงเทพมหานคร (วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาศาสนา เปรียบเทียบ).* กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหิดล.
- พรสวัสดิ์ เพชรแดง. (2528). *ความเชื่อในเรื่องบุญ-บาป ในพระพุทธศาสนาของนักเรียนชั้น มัธยมศึกษาปีที่ 6 ในเขตกรุงเทพมหานคร. (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา).* กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2547). *ก้าวไปในบุญ*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาวิศิษฐ์ ทสฺสนีโย (ศรีคะรัตน์). (2550). *ความเชื่อเรื่อง "กฎแห่งกรรม" ของนักเรียนโรงเรียนพุทธโสธร ตำบลพระสิงห์ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ (วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์) นครปฐม: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย*.
- พระมหาเอกนรินทร์ เอกนโร (วงศ์ขันธ). (2536). *การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องบุญในพุทธปรัชญาเถรวาทและปรัชญาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาปรัชญา)*. พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระสุธีธรรมานุวัตร (เทียบ สิริญาโณ) และคณะ. (2560). *หลักกรรมทางพระพุทธศาสนาในวิถีชีวิตสังคมไทย*. (รายงานการวิจัย). กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สมศักดิ์ ชุมสาย. (2518). *ทัศนคติและความสนใจต่อพระพุทธศาสนาของเยาวชนที่ศาลพิพากษาว่ากระทำความผิด*. (วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสังคมสงเคราะห์). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สุชีพ ปุญญานุภาพ. (2516). *คุณลักษณะพิเศษแห่งพระพุทธศาสนา*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภา.
- เสฐียรพงษ์ วรรณปก. (2544). *เพื่อความเข้าใจถูกต้องเกี่ยวกับหลักกรรม*. กรุงเทพฯ: อมรินทร์บุ๊คเซ็นเตอร์.
- เสถียร โกเศศ. (2515). *ศาสนาเปรียบเทียบ*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์บรรณาคาร.